

ชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

Thai people of Chinese descent towards the establishment of the clay tile plant in Koh Yo Sub-district, Muang District, Songkhla Province

อภิสิทธิ์ ทองศรี¹ วราภรณ์ ทนงศักดิ์² และนิสากร กล้านรงค์³

Apisit Thongsri¹, Waraphorn Tanongsak² and Nisakorn Klanarong³

¹ นิสิตสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: 611011079@tsu.ac.th

² อ.ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

³ ผศ. ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

กระเบื้องดินเผาเกาะยอ มีความเป็นอัตลักษณ์ และมีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการก่อตั้งโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และ 2) ศึกษาที่ตั้ง และการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ผู้ที่อดีตเป็นเจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แผนที่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System, GPS) และกล้องถ่ายรูป ผลการศึกษาพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าของ หรือ ลูก หลาน ที่รับช่วงต่อในการทำโรงกระเบื้องเกาะยอ มีบรรพบุรุษอพยพมาจากประเทศจีนที่เริ่มต้นการทำงาน โดยเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป แรงงานในโรงกระเบื้อง และสามารถตั้งโรงกระเบื้องของตนเองที่สืบทอดกิจการอย่างน้อย 3 ช่วงอายุคน ซึ่งการกระจายของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า มีลักษณะการกระจายแบบกระจุกตัวอยู่ทางทิศใต้ของตำบลเกาะยอ ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ 6 บ้านโนนบ้าน และหมู่ 7 บ้านป่าไหนด ถึงแม้โรงกระเบื้องดินเผาจะไม่เหลือแม้แต่โรงเดียว แต่บุคคลที่มีคุณูปการ และกระเบื้องเกาะยอที่มีชื่อเสียง ยังคงปรากฏให้เห็นตามบ้านเรือนพื้นถิ่นเกาะยอ และวัดเก่าแก่ของเกาะยอ ซึ่งควรจะมีการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อการเรียนรู้ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของตำบลเกาะยอ

คำสำคัญ: ชาวไทยเชื้อสายจีน โรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ

ABSTRACT

Koh Yo clay tile is unique and have been famous for a long time. This article aims to 1) study the history of Thai people of Chinese descent who have roles toward the establishment of the clay tile plant in Koh Yo Sub-district, Muang District, Songkhla Province and 2) to study the location and distribution of the clay tile plant in Koh Yo Sub-district, Muang District, Songkhla Province. The key informants in this study were Thai people of Chinese descent, 4 people who were the former owners of a clay tile plant in Koh Yo

Subdistrict, Muang District, Songkhla Province. The tools used to collect data are interview forms, maps, global positioning system (GPS) and a camera. The results showed that Thai people of Chinese descent who are the owners or their children and grandchildren who took over clay tile plant, have ancestors who emigrated from China. Most of them started working as a hire labour, clay tile factory employee and can set up their own clay tile plant which can be inherited for at least 3 generations. The distribution of the clay tile plant were clustered in the south part of Koh Yo Sub-district in 4 villages, namely, Village No. 4 Ban Suan Durian, Village No. 5 Ban Tha Sai, Village No 6 Ban Naiban and Village No 7 Ban Pa Nod. Even though there is not a single clay tile plant left, but the people who contributed and the famous Koh Yo clay tiles are still visible in the traditional houses of Koh Yo and the old temples of Koh Yo, which should have a database for conservation, learning and promoting creative tourism.

Keywords: Thai people of Chinese descent, Koh Yo clay tiles, Koh Yo Sub-district

บทนำ

เกาะยอ เป็นเกาะที่ตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ในพื้นที่ของตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เคยมีชื่อเสียงในฐานะเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ กระเบื้องมุงหลังคา อิฐหน้าวัว อ่าง จนมีภาษิต ว่า “ทิ้ง (สทิ้งหม้อ) ทำหม้อ เกาะยอทำอ่าง หัวเขา (หัวเขาแดง) ดักโพงพาง บ่อทรายทำเคย บ่อเตยสานสาด ” (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ก, 2542) มีการศึกษาถึงประวัติการทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะยอ กล่าวว่า “กลุ่มชนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กลุ่มคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีน และชาวจีนในประเทศไทยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำเครื่องปั้นดินเผา อิฐ กระเบื้อง ไห โอ่ง อ่าง เพราะบริเวณเกาะยอมีดินดีเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา” (จิรนนท์ แป้นชาติ และสิทธิพร ภริมย์รัตน์, 2562) การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจีนในเกาะยอ และทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะยอส่งขายไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งเมืองสงขลา เพื่อใช้ก่อสร้างอาคารแบบจีน กระเบื้องมุงหลังคาวัด และบ้านของชาวบ้านผู้มีฐานะดี และอิฐหน้าวัวสามารถส่งไปขายถึงเมืองมลายู ซึ่งมีการใช้อิฐหน้าวัวปูพื้นมัสยิดจะบังติกอ ที่เป็นมัสยิดเก่าแก่ของเมืองปัตตานี ที่ตั้งอยู่ในตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสร้างขึ้นเมื่ออิศราหะศักราชที่ 1262 (พ.ศ. 2385) และสิงคโปร์ (สุสิพร ทวีศรี และสิทธิพร ศรีผ่อง, 2560) จนเป็นที่นิยมแพร่หลาย และมีบันทึกว่า เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ได้ผนวกเครื่องปั้นจากเกาะยอในบัญชีสิ่งของที่ส่งไปจัดแสดง ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 100 ปี เมื่อปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช 1244 (พ.ศ. 2425) ในจำนวนสิ่งของเหล่านั้น มีโอ่งเกาะยอ 12 ใบ อ่างเกาะยอ 3 ใบ เถา 5 เถา พะเนียงเกาะยอ 12 ใบ ไหเกาะยอ 12 ใบ หม้อตุ๋นเกาะยอ 12 ใบ อิฐก่อ อิฐบ่อ อิฐหน้าวัว อิฐลักซุน อิฐฮั่นจี กระเบื้องอิฐ กระเบื้องสุทอง กระเบื้องเสี้ยพั่ง และกระเบื้องมุงหลังคา อย่างละ 12 แผ่น พร้อมกับส่งดินเกาะยอ ไป 12 ก้อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดินในเกาะยอมีคุณสมบัติพิเศษเหมาะที่จะใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ก, 2542; สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ ข, 2542)

เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันการทำเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะยอเล็กร้างไปหมดแล้ว เตาเผาถูกรื้อเอาอิฐไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ในเกาะยอไม่หลงเหลือเตาแม้แต่เตาเดียว สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกาะยอ หลังมีการสร้างสะพานติณสูลานนท์เชื่อมเกาะยอกับแผ่นดินใหญ่ของอำเภอเมืองสงขลา และอำเภอสิงหนคร ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529 ความสามารถเข้าถึงพื้นที่ที่สะดวกขึ้น ทำให้มีการขยายตัวของชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ ภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมตาม

ธรรมชาติ ประชากร เศรษฐกิจ และสังคม (สิรินุช บุญช่วย, 2536; จีรนันท์ แป้นชาติรี และสิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2562) พื้นที่ที่เคยใช้ทำกระเบื้อง และอิฐ ได้แปรสภาพเป็นนาทุ่ง (บรรจง วงศ์วิเชียร และคณะ, 2535) และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายนอกพื้นที่เกาะยอที่ส่งผลต่อการทำเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจาก ผลผลิตภัณฑ์การก่อสร้างอย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ประกอบกับกระเบื้องดินเผาไม่สะดวกต่อการใช้ ต้องใช้เวลาในการผลิตนานกว่า ไม่เหมาะสำหรับทำระแนงราคาสูง เป็นเหตุให้ต้นทุนสูง (สุภาภรณ์ อินทองคง และสงบ ส่งเมือง, 2542) การแพร่หลายของกระเบื้องลอนคู่ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูกกว่า ง่ายต่อการมุง และซ่อมแซมหลังคา ทำให้การใช้กระเบื้องดินเผาไม่เป็นที่นิยม บ้านเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่เคยมุงหลังคาด้วยอิฐดินเผา เมื่อต้องซ่อมแซมหลังคา ก็เปลี่ยนมาเป็นกระเบื้องลอนคู่ (สุรียา ศีหะกะโร, 2564)

อย่างไรก็ตาม เครื่องปั้นดินเผาหลายรูปแบบยังเหลืออยู่ในแต่ละบ้านเกือบทุกครัวเรือน รวมทั้งกระเบื้องมุงหลังคา อิฐหน้าวัว อิฐหยาบ อิฐบ่อ ก็ยังคงพบเห็นตามอาคารบ้านเรือนไทยพื้นถิ่น โบราณสถานวัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา ได้มีการอนุรักษ์กระเบื้องดินเผาเกาะยอ โดยการนำไปมุงหลังคาบ้านทรงไทย (บ้านวิภาวดีรังสิต) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ในสถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และก่อสร้างบ้านทรงจีน (บ้านรัตนเลิศ) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่หน้าอาคาร 13 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ บ้านพักอาศัย รีสอร์ท โฮมสเตย์ และร้านอาหารที่สร้างขึ้นใหม่จำนวนหลายหลังในตำบลเกาะยอ ก็มีการนำกระเบื้องดินเผา และอิฐเกาะยอมาประดับตกแต่ง ให้มี “ความเป็นเกาะยอ” ปรากฏอยู่ แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญ และยังไม่มีการจัดเก็บไว้เป็นหลักฐาน คือ ข้อมูลของผู้ทำโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ซึ่งเป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอ และเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำโรงกระเบื้อง และสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่เกาะยอในฐานะเป็นแหล่งผลิตกระเบื้องที่ดี ซึ่งบุคคลที่เป็นเจ้าของโรงกระเบื้อง และรุ่นลูก และหลานที่สืบทอดกิจการก็กำลังใกล้จะหมดไปจากพื้นที่ ดังนั้นก่อนที่จะไม่มีผู้บอกเล่าประวัติของผู้มีบทบาทต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษา และรวบรวมข้อมูลเพื่อให้คนในพื้นที่เกาะยอ เยาวชน มีความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญ และเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ รวมทั้ง เครือข่ายการท่องเที่ยวของเกาะยอสามารถนำข้อมูลไปเผยแพร่ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ และนำไปส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เกาะยอ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการก่อตั้งโรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาที่ตั้ง และการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษานี้ประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ หรือ ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก และข้อมูลทุติยภูมิ หรือ ข้อมูลเอกสารเป็นส่วนประกอบ ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเจ้าของโรงกระเบื้อง ประวัติการตั้งโรงกระเบื้องดินเผา การสืบทอดในการทำกระเบื้องดินเผาเกาะยอ และตำแหน่งจุดที่ตั้งของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ แหล่งข้อมูล คือ เจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา และลูก หลานที่สืบทอดกิจการที่อาศัยอยู่ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ

ประวัติโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ที่ค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ผู้ที่อดีตเป็นเจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 4 คน

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในการศึกษานี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แผนที่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System, GPS) และกล้องถ่ายรูป

1. แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่ได้กำหนดประเด็นคำถาม เกี่ยวกับประวัติชีวิต และประสบการณ์การทำโรงกระเบื้องดินเผา เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น และเปิดกว้าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. แผนที่ ใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดจุดที่ตั้งของโรงกระเบื้องในภาคสนามในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

3. GPS ใช้เก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งของโรงกระเบื้องในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

4. กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกภาพผู้ให้ข้อมูลหลัก บริเวณที่เคยเป็นที่ตั้งโรงกระเบื้อง และสถานที่ที่ยังคงมีหลักฐาน หรือ ร่องรอยของโรงกระเบื้อง กระเบื้อง และอิฐเกาะยอ ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ในพื้นที่ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ ประวัติการอพยพย้ายถิ่นของชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลเกาะยอ ประวัติการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ และประวัติการสืบทอดในการทำโรงกระเบื้อง และเก็บข้อมูลตำแหน่งจุดที่ตั้งของโรงกระเบื้องในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยทำเครื่องหมายในแผนที่ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของตำแหน่งจุดที่ตั้งโดยเครื่องมือ GPS และบันทึกภาพ ด้วยกล้องถ่ายรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแหล่งทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม นำมาจัดกระทำ โดยจำแนกประเด็น และสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตของวัตถุประสงค์ และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา โดยมีตาราง ภาพถ่าย และแผนที่ประกอบการอธิบาย

ผลการวิจัย

ประวัติของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการก่อตั้งโรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากการสัมภาษณ์ คนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าของ หรือ ลูก หลาน ที่รับช่วงต่อในการทำโรงกระเบื้องดินเผา และยังคงอาศัยอยู่ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 4 คน ได้แก่ นางเหง แซ่ลิ่ม นายสุรียา สีหะกะโร นายนิธย์ พงศ์พฤกษ์ และนางอุบล บุญทอง พบว่า พวกเขามีบรรพบุรุษที่ย้ายถิ่นมาจากประเทศจีน โดยมีลำดับการย้ายถิ่นเข้ามารับจ้างที่ในตัวเมืองของจังหวัดสงขลาเป็นลำดับแรก และต่อมาได้ย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลเกาะยอ เพื่อรับจ้างทำงานในโรงกระเบื้อง ด้วยความมานะอดทน เรียนรู้ และการช่วยเหลือระหว่างกันของผู้ย้ายถิ่นชาวจีน ทำให้สามารถตั้งโรงกระเบื้องของตนเองได้ และได้ส่งต่อกิจการให้กับลูก หลาน และญาติ จนกิจการต้องมาหยุดไปเมื่อมีการใช้กระเบื้องลอนคู่แทนกระเบื้องดินเผาเกาะยอ

นางเหง แซ่ลิ่ม อายุ 93 ปี เป็นผู้สืบทอดโรงกระเบื้องจากนายไผ่ แซ่ลิ่ม มีความสัมพันธ์เป็นปู่ และเป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง ได้เล่าให้ฟังว่า นายไผ่ ได้อพยพมาจากประเทศจีน เนื่องจากในประเทศจีนมีการสู้รบเกิดขึ้น ณ เวลานั้น จึงต้องแสวงหาโอกาสในชีวิตด้วยการอพยพไปยังต่างแดนด้วยวิธีการใช้เรือแจวสองดอก (เรือกีก) เป็นยานพาหนะในการเดินทาง โดยล่องมาทางทะเลจีนใต้ ผ่านทะเลอ่าวไทย และได้เทียบท่าที่เมืองสงขลา เมื่อถึงปลายทาง นายไผ่ แซ่ลิ่ม ได้ทำการสมัครงานเป็นลูกจ้างทำงานทั่วไป เพื่อหาเงินเลี้ยงชีพที่ในเมืองสงขลาอยู่ได้ระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะย้ายเข้ามาเป็นลูกจ้างที่โรงกระเบื้องแห่งหนึ่งในตำบลเกาะยอ จนมีความรู้ และความสามารถในการทำกระเบื้องอย่างชำนาญ หลังจากนั้นก็ได้สร้างโรงกระเบื้องเป็นของตนเอง อยู่บริเวณหลังโบสถ์วัดโคกเปี้ยว โดยมีการจ้างลูกน้องจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่เกาะยอ เพื่อมาช่วยเป็นแรงงานเสริมในการผลิตกระเบื้องให้ได้เต็มเตาเผาเร็วขึ้น โดยกระเบื้อง 1 เตา สามารถบรรจุกระเบื้องได้ประมาณ 80,000 แผ่น ลูกน้อง 1 คน สามารถผลิตกระเบื้องได้ประมาณ 800 แผ่น ต่อ 1 วัน ในการคิดค่าจ้างให้กับลูกน้องจะนับจากกระเบื้อง คือ 10,000 แผ่น ราคา 40 บาท นางเหง ได้ดำเนินกิจการต่อจากพ่อ คือ นายชู แซ่ลิ่ม ที่รับช่วงจากปู่ หลังจากที่ย่านเสียชีวิต และหลังจากแต่งงานนางเหงได้มาสร้างโรงกระเบื้องขึ้นใหม่อีก 1 โรงที่ฝั่งคลองวง โดยมีสามี ตัวเอง และ บุตรคนโต ช่วยกันทำ จนเลิกทำโรงกระเบื้องเนื่องจากประสบปัญหาดินหมด พื้นที่ได้ถูกน้ำกัดเซาะ และมีการเข้ามาแทนที่ของกระเบื้องลอนคู่ เกิดความไม่คุ้มค่ากับการลงทุนจึงได้เลิกทำโรงกระเบื้อง

นายสุรียา สีหะกะโร หรือ ลุงดำ อายุ 68 ปี สืบทอดโรงกระเบื้องมาจากนายเชียน ซึ่งลุงดำเองก็จำนามสกุลไม่ได้ มีความสัมพันธ์เป็นปู่ ซึ่งต้นตระกูลอพยพมาจากประเทศจีน นายเชียน เป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง นายเชียน มีลูกทั้งหมด 7 คน แต่มีแค่ 2 คน ที่สืบทอดโรงกระเบื้องต่อ ได้แก่ นายช้วยเชียน ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นลุง และนายช้วยห่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นบิดา หลังจากนายช้วยห่องได้เสียชีวิตลง ลุงดำ ซึ่งเป็นรุ่นที่ 3 ของตระกูล ได้สืบทอดต่อ โดยสร้างโรงกระเบื้อง 2 โรง โรงที่ 1 ตั้งอยู่หมู่ 6 บ้านโนนบ้าน และโรงที่ 2 ตั้งอยู่หมู่ 5 บ้านท่าไทร โดยกระเบื้องที่ผลิต ณ เวลานั้นมีทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ อิฐหยาบ อิฐบ่อ อิฐหน้าวัว อิฐเสี้ยว และอิฐร่อง ลุงดำทำโรงกระเบื้องของพ่อตั้งแต่อายุ 12 ปี เลิกทำงานที่โรงกระเบื้องเมื่ออายุประมาณ 20 ปี เนื่องจากได้มีการผลิตกระเบื้องลอนคู่เข้ามาแทนที่ ประกอบกับมีการใช้เงินลงทุนในการทำโรงกระเบื้องค่อนข้างสูง

นายนิธย์ พงศ์พฤกษ์ อายุ 77 ปี เป็นรุ่นหลานของเจ้าของโรงกระเบื้อง ได้เล่าว่า แรกเริ่มนายจู่เค็ด แซ่เฮ่า มีความสัมพันธ์เป็นปู่ อพยพมาจากมณฑลไหหลำ ประเทศจีน เนื่องจากเกิดความยากจน ฐานะทางการเงินค่อนข้างลำบาก จึงตัดสินใจออกเดินทางไปยังต่างแดน การอพยพจากประเทศจีนโดยใช้เรือสำเภา และเรือแจวเป็นยานพาหนะในการเดินทาง

จากทะเลจีนใต้ผ่านทะเลอ่าวไทย และมาเทียบท่าที่เมืองสงขลา โดยช่วงแรกปู่ทำงานรับจ้างทั่วไปที่ในเมืองสงขลา ก่อนจะย้ายเข้ามาในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อมาทำงานรับจ้างที่โรงกระเบื้อง ปู่ทำงานอยู่จนมีความรู้ความสามารถ และเล็งเห็นว่าตนเองเริ่มพอที่จะสามารถเป็นนายจ้างได้ จึงทำการสร้างโรงกระเบื้องเป็นของตนเองจำนวน 5 โรง ซึ่งอยู่ใกล้กับ วัดโคกเปี้ยว และบางส่วนตั้งอยู่ที่บริเวณปากคลองวง หรือ คลองลากไม้ โดยมีการทำกระเบื้อง 2 แบบ ได้แก่ กระเบื้องมุงหลังคา และกระเบื้องครอบจั่ว

นางอุบล บุญทอง อายุ 76 ปี ป้าอุบล ได้รับการสืบทอดโรงกระเบื้องจาก นายฉายเลียง บุญทอง มีความสัมพันธ์เป็น พ่อ และเป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง โรงที่ 1 ตั้งอยู่ที่คลองลากไม้ (คลองตม) และโรงที่ 2 ตั้งอยู่ที่ ตรงข้ามวัดโคกเปี้ยว ฝั่งท่านางหอม โดยมีลูกจ้าง 3 ถึง 4 คน กระเบื้องที่ผลิต คือ กระเบื้องมุงหลังคา เวลานั้นจำหน่ายราคา แผ่นละ 2 บาท โดยป้าอุบล เล่าว่า บรรพบุรุษของตระกูลเป็นคนจีน มาจากประเทศจีน แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นคนจีนที่อพยพมาจากมณฑลใด ป้าอุบลเริ่มทำงานในโรงกระเบื้องตั้งแต่อายุประมาณ 10 ปี ซึ่งทำโรงกระเบื้องเป็นระยะเวลาประมาณ 40 ปี จึงได้เลิก เพราะคนไม่นิยมใช้กระเบื้องดินเผา มุงหลังคา เปลี่ยนไปใช้กระเบื้องลอนคู่แทน

ที่ตั้ง และการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน จากการศึกษาทำเลที่ตั้งของโรงกระเบื้องดินเผา เกาะยอ พบว่า เคยมีโรงกระเบื้องดินเผาตั้งอยู่ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน จำนวน 2 โรง หมู่ 5 บ้านท่าไทร จำนวน 2 โรง หมู่ 6 บ้านโนบ้าน จำนวน 4 โรง และ หมู่ 7 บ้านป่าโหนด จำนวน 1 โรง (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ที่ตั้งของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

หมู่บ้าน	ชื่อเจ้าของโรงกระเบื้อง ดินเผาเกาะยอ	ค่าพิกัด		จำนวน (โรง)
		X	Y	
หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน	แป๊ะอู๋	671551.5	791425.3	1
	แป๊ะอู๋ลี	671941.9	791542.4	1
หมู่ 5 บ้านท่าไทร	แป๊ะซู้	670194.1	790649.9	1
	กำนันไผ่เสียง	669487.5	790654.9	1
หมู่ 6 บ้านโนบ้าน	นางเอียง	670134.9	790815.1	2
		670021.1	790815.9	
	นายฉลอง	669931.6	790832.2	1
	แป๊ะจู้เที่ยง	669855.5	790836.1	1
หมู่ 7 บ้านป่าโหนด	นายหม้อ	670105.7	790489.8	1

จากการลงเก็บค่าพิกัดของโรงกระเบื้องดินเผา โดยการนำทางของหลานเจ้าของโรงกระเบื้องที่ยังทันได้เห็นโรงกระเบื้องดินเผา เคยวิ่งเล่นและนอนค้างที่โรงกระเบื้อง พบว่าที่ตั้งโรงกระเบื้องเก่าบางแห่งยังคงมีเศษอิฐ และกระเบื้องที่แตกตกลงหล่นเหลืออยู่ แต่ส่วนมากได้ถูกเปลี่ยนสภาพ ลำคลองที่ไหลผ่านโรงกระเบื้องถูกถม พื้นที่บริเวณโรงกระเบื้องถูกเปลี่ยนเป็นสวนมะพร้าว ปรับพื้นที่ ถมที่ เพื่อปลูกสร้างอาคาร สร้างที่อยู่อาศัย และสร้างสะพาน (ดูภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ที่ตั้งโรงกระเบื้องที่ถูกเปลี่ยนไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ที่ยังคงพบเศษกระเบื้อง อิฐ และ ภาชนะดินเผา

ลักษณะการกระจายของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ พบว่าการกระจายตัวทางทิศใต้ของตำบลเกาะยอ ในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ 6 บ้านโนนบ้าน และหมู่ 7 บ้านป่าโหนด (ดูภาพที่ 2) โดยรูปแบบการกระจายเป็นเส้นตรงขนานกับทะเลสาบสงขลา หรือ คลองที่เชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา โรงกระเบื้องดินเผานิยมตั้งบริเวณใกล้ทะเลสาบสงขลา และลำคลอง เนื่องจากมีวัตถุดิบที่ใช้ทำกระเบื้อง คือ ดินเหนียวที่มีคุณภาพ และมีความสะดวกในการขนส่งกระเบื้องไปจำหน่าย ซึ่งจากเกาะยอมีการขนส่งกระเบื้องไปขายในตัวเมืองจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี และส่งไปขายยังประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ และนอกจากนี้ที่ตั้งโรงกระเบื้องต้องมีพื้นที่ราบกว้าง โลงแฉ่ง ปราศจากน้ำท่วมขัง ที่เป็นลานสำหรับใช้ในการตากกระเบื้อง และพื้นที่ยกสูงอยู่เล็กน้อยที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งเตาเผากระเบื้อง

แผนที่ ที่ตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

คำอธิบายสัญลักษณ์

● ที่ตั้งโรงกระเบื้องดินเผา

□ ขอบเขตหมู่บ้าน

นายอภิสิทธิ์ ทองศรี

รหัสนิสิต 611011079

สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ภาพที่ 2 ที่ตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทต่อการก่อตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ พบว่า บรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นผู้อพยพมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ เริ่มแรกจากการทำงานเป็นแรงงานรับจ้างในอำเภอเมืองสงขลา และย้ายถิ่นอีกครั้งมายังเกาะยอ เพื่อเป็นลูกจ้างที่โรงกระเบื้อง อาศัยความมีมานะ อดทน ประหยัด และเรียนรู้ จนสามารถเปลี่ยนสถานะจากแรงงานรับจ้างมาเป็นเจ้าของโรงกระเบื้อง ทำมาค้าขายจนมีฐานะในตำบลเกาะยอ และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับชาวไทยเชื้อสายจีน โดยถ่ายทอดประสบการณ์การทำโรงกระเบื้อง และมีการขยายจำนวนโรงกระเบื้อง ซึ่งในสมัยที่โรงกระเบื้องเฟื่องฟูมีการศึกษาคาดว่าในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งรวมทั้งพื้นที่เกาะยอมีประมาณ 200 โรง (สุภาภรณ์ อินทองคง และสงบ ส่งเมือง, 2542) ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นต่อมาก็ได้รับการสืบทอด ดังปรากฏว่ากระเบื้องเกาะยอมีอัตลักษณ์ จนเป็นที่ยอมรับ และได้รับการยกย่องว่าเป็นกระเบื้องชั้นดี มีการส่งไปขายทั้งในพื้นที่จังหวัดสงขลา ต่างจังหวัดในภูมิภาคภาคใต้ กรุงเทพฯ และส่งไปขายยังต่างประเทศในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไกรวิสุทธิ์ รมจันทร์ ทอสกุล (2563) ที่พบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ค้าขายอยู่บริเวณย่านตรอกเหล่าโจ้ว ได้นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในความเป็นตัวตนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ แนวคิด ค่านิยม คติความเชื่อในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมาเพิ่มมูลค่า โดยแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนที่โดดเด่น และเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมต่อยอดด้านการค้าขาย สร้างผลประโยชน์ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจต่อครอบครัว และชุมชน จนกลายมาเป็น “ตรอกเหล่าโจ้ว”

ส่วนการศึกษาการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ในการตั้งโรงกระเบื้อง ได้แก่ พื้นที่ราบ โลงแจ้ง ปรางค์จากน้ำท่วมขัง และติดกับลำคลองและทะเลสาบ เพื่อความสามารถในการเข้าถึง และการขนส่งกระเบื้องไปจำหน่ายยังบริเวณต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ จิราพัชร บังตา (2562) ที่ศึกษาจากผาถ่านไม้โกกง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล พบว่าบริเวณ และตำแหน่งที่ตั้งโรงผาถ่านไม้โกกงจะตั้งอยู่บริเวณป่าชายเลน ซึ่งมีไม้โกกงที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตถ่านไม้ และติดกับลำคลอง และเส้นทางน้ำสายสำคัญในอดีตที่ใช้เดินเรือสำเภาจีน เรือสินค้าของมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อติดต่อค้าขายถ่านไม้ และต้องมีพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การตั้งหลุมผาถ่าน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการเริ่มศึกษา และรวบรวมประวัติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการสร้างโรงกระเบื้อง ซึ่งควรมีการศึกษามิติประวัติศาสตร์เพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ ทั้งในพื้นที่เกาะยอ และพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดสงขลา

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลด้วยระบบภูมิสารสนเทศ เกี่ยวกับ ประวัติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการสร้างโรงกระเบื้อง ตำแหน่งที่ตั้งโรงกระเบื้อง บ้านเรือนไทยของเกาะยอที่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องเกาะยอ และสถานที่ที่ยังมีการใช้ประโยชน์จากโรงกระเบื้องเกาะยอ และจัดทำเป็นหนังสือ หรือ เผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อการเรียนรู้ และการดึงดูดนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวิสุทธิ์ รัชชภัณฑ์ทอสกุล. (2563). **อัตลักษณ์ของชาวจีนตรอกเหล้าโจ้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา). นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรนนท์ แป้นชาติ และสิทธิพร พิรมย์รัตน์. (2561). **การศึกษาการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเกาะยอ**. วิทยานิพนธ์ การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราพัชร ปิงตา. (2562). “ซากเตาเผาถ่านไม้โก่งกาง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล,”. ใน **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2 วันที่ 5 – 6 สิงหาคม 2562 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา**. หน้า 479 – 487.
- ชูลีพร ทวีศรี และสิทธิพร ศรีผ่อง. (2562). “ศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนเกาะยอ,”. ใน **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2 วันที่ 5 – 6 สิงหาคม 2562 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา**. หน้า 243 – 252.
- บรรจง วงศ์วีเชียร ทวี मारเสนา และสมพร ชุมเพชร. (2535). **ความเปลี่ยนแปลงสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวเกาะยอ**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา.
- ภัทรภร สุวรรณจินดา และหลี่ เหมินเหลียง. (2559). **การปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนย่านยาวราช**. มหาบัณฑิต ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ก. (2542). “สถาปัตยกรรมพื้นบ้านภาคใต้” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 16**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 7704 – 7721.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ข. (2542). “เกาะยอ” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 525 – 530.
- สุภาคย์ อินทองคง และสงบ ส่งเมือง. (2542) “กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 90 – 98.
- สิรินุช บุญช่วย, (2536). **การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา หลังจากการสร้างสะพานดินสุลтанนท์**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา.

บุคลากรกรม

นิത്യ พงศ์พฤกษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

สุริยา ศีหะกะโร (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

เหง แซ่ลิ้ม (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 3 หมู่ 4 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

อุบล บุญทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.